

**Copenhagen
Business School**
HANDELSHØJSKOLEN

International Center
For Business and Politics
Steen Blichers Vej 22
DK-2000 Frederiksberg
Tel. +45 3815 3585
Fax. +45 3815 3555
e-mail uoe.cbp@cbs.dk

Færøerne i det danske Rigsfællesskab – nation uden stat eller med?

Uffe Østergaard

Færøerne i det danske Rigsfællesskab – nation uden stat eller med?

© Uffe Østergaard

Working paper no 44, 2008

International Center for Business and Politics
Copenhagen Business School
Steen Blichers Vej 22
DK-2000 Frederiksberg
Phone: +45 3815 3585
E-mail: uoecbp@cbp.cbs
www.cbs.dk/cbp

ISBN
87-91690-44-7

Færøerne i det danske Rigsfællesskab – nation uden stat eller med?

Uffe Østergård, professor i europæisk og dansk historie
International Center for Business and Politics, CBS

Er Færøerne en nation uden stat? Det mener næsten alle færinger. Mange – muligvis et flertal – ønsker at gå skridtet videre til en helt uafhængig national stat med økonomisk og muligvis også fuld politisk uafhængighed af Danmark. At en sådan vil skulle klassificeres som mikrostat i lighed med øriger i Stillehavet bekymrer tilsyneladende ikke nationalt selvbevidste færinger. Hvordan danskerne i den danske del af Rigsfællesskabet ser på Færøerne er mere uklart. Modsat holdningen til Grønland er det først og fremmest uvidenhed der præger forholdet. Forholdet mellem de to rigsdele i den konstruktion der i grundloven kaldes ”Rigsenheden”, også selv om vi i praksis er gået over til at tale om rigsfællesskabet, er i øjeblikket mere end nogensinde til forhandling. Forhandlingerne foregår på baggrund af den aftale om hjemmestyre der blev vedtaget i 1948 efter en afstemning der endte med et meget snævert flertal for uafhængighed. Fra officiel dansk side har man hidtil kviet sig ved at anerkende Færøerne som en egen nation, da nation i dansk politisk sprogbrug normalt antages at være identisk med stat. Det er ikke helt urimeligt som det fremgår af navnet de Forenede Nationer, der som bekendt ikke består af folk, men af stater.

Alligevel kan der argumenteres for at skelne mellem folk, nation og stat. Det var hvad færøske repræsentanter fremførte i diskussioner med den danske regering i foråret 2000, hvor de ønskede sig anerkendt som både et folk og en politisk nation, på færøsk ”*tjóð*”, uden af den grund at bryde alle bånd til rigsfællesskabet. Den danske reaktion var imidlertid at en anerkendelse som nation ville indebære fuld selvstændighed, opløsning af Rigsfællesskabet og dermed bortfald af al økonomisk støtte fra Danmark. Det var det færøske flertal ikke indstillet på og slog derfor ind på en vej mod gradvis overtagelse af det økonomiske ansvar for stadig flere områder, sådan som det er muligt under hjemmestyre-aftalen. Alt tyder på at denne proces inden for en overskuelig tidshorisont vil ende med selvstændighed for Færøerne, politisk såvel som økonomisk.

Om det så også vil indebære en udtræden af Rigsfællesskabet afhænger i vid udstrækning af den danske fortolkning af begrebet som nation og folk. Det forudsætter imidlertid en nytænkning af den lange danske tradition for at afvise føderalisme. I debatterne om indretningen af den danske helstat i 1830'erne sejrede afvisningen af regioner. Dengang var sloganet vendt mod anerkendelsen af en jysk region nord for Kongeåen, der kunne indgå i helstaten på linie med Øerne, Slesvig/ Sønderjylland og Holsten. Debatterne i de regionale Stænderforsamlinger, den danske sejr i borgerkrigen 1848-51 og det totale nederlag i 1864 førte til sejr for en centralistisk opfattelse af nationalstaten. Det kostede enheden med Island der frigjorde sig fra Danmark i 1918 og blev egen republik i 1944. Færøerne – og fra 1979 også Grønland – er forblevet sammen med Danmark i en konstruktion der statsretligt er langt mere kompliceret end vi normalt anerkender.

Rigsfællesskabet

“Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks rige”, står der i Grundlovens §1. Den danske stat består altså af flere dele, knyttet sammen af en fælles forfatning. Hvorefter denne sammenknytning består, hvilke enhederne er og hvordan forbindelsen nærmere skal forstås, siges der imidlertid intet om i lovteksten. For at få en antydning om det skal man gå til forarbejderne i *Forfatningskommissionens betænkning* nr. 837/78 bd. 1-2 fra 1953. Her står at “Danmarks Rige” består af tre

dele: Danmark, Færøerne og Grønland (s.28). I grundlovens § 3 defineres derefter en fælles lovgivende, udøvende og dømmende magt for disse tre dele af det danske rige.

I dag bruges normalt udtrykket “Rigsfællesskab”, men det blev eksplicit afvist af juristen Alf Ross i hans forslag til færøsk hjemmestyrelse af 16. juni 1947 og siden i 1978 af Hjemmestyrekommissionen for Grønland (*Betænkning* 837/78, bd. I, 7). Begge forslag foretrak i stedet ordet “Rigsenhed”. Loven om Færøernes hjemmestyre af 23. marts 1948 indledes således: “I Erkendelse af den Særstilling, som Færøerne i national, historisk og geografisk Henseende indtager inden for Riget, har Rigsdagen i Overensstemmelse med Vedtagelse i Færøernes Lagting vedtaget og Vi (Frederik IX) ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov om Færøernes forfatningsmæssige Stilling i Riget:

§ 1. Færøerne udgør inden for denne Lovs Rammer et selvstyrende Folkesamfund i det danske Rige. I Henhold hertil overtager det færøske Folk ved sin folkevalgte Repræsentation, Lagtinget, og en af dette oprettet Forvaltning, Landsstyret inden for Rigsenheden Ordningen og Styrelsen af færøske Særanliggende som angivet i denne Lov.” (Himmelstrup og Møller (red.), *Danske Forfatningslove* 2. udg. 1970, 165).

Den grønlandske hjemmestyrekommission overvejede eksplicit den rette terminologi og nåede frem til at “betegnelsen “fællesskab” efter normal juridisk sprogbrug anvendes om forbindelsen mellem suveræne stater. Men da Grønland netop ikke tilstræbte national uafhængighed anså man det for mest logisk og dækkende at benytte udtrykket “rigsenhed” om staten som helhed” (Harhoff 1993, 31). Statsministeriet anvendte imidlertid udtrykket “Rigsfællesskabet” i en skrivelse af 23. december 1975 til Hjemmestyrekommissionen (optrykt som bilag til *Betænkning* 837/78 bd. 2, 7). Men tilføjede samtidig at en hjemmestyreordning inden for rigsfællesskabets rammer udelukkede dannelsen af et statsforbund eller en forbundsstat eller lignende.

Betegnelsen “rigsenhed” er imidlertid ikke en realistisk karakteristik af den danske stats karakter. Enhed antyder en grundlæggende fælles identitet som netop ikke foreligger, uanset om man definerer identiteten sprogligt, kulturelt, etnisk eller nationalt. Riget består af tre rigsdele som er grundlæggende forskellige med hensyn til sprog, kultur, klima og livsmønstre. Ud over fælles udenrigspolitik og internationale hensyn holdes rigsfællesskabet sammen af en fælles historie og gensidige politiske og økonomiske interesser. Derfor den fælles forfatning. Men hvordan skal man oversætte Rigsfællesskab til andre sprog, f. eks, engelsk? *Empire, Commonwealth* eller *Realm*? Harhoff har valgt den sidste løsning. Det er teknisk rigtigt, men virker temmelig gammeldags med konnotationer i retning af middelalderens og nyere tids territoriale monarkier. Den mere neutrale fagterminologis “composite state” eller ”konglomeratstat”, som i den historiske faglitteratur bruges om Storbritannien samt Danmark og Sverige i 1600- og 1700-tallet, virker for teknisk på de fleste.

Føderationen der ikke vil være føderation

Uanset hvordan man løser det terminologiske og klassifikatoriske problem omkring karakteren af den sammensatte stat, må det slås fast at færinger og grønlandere ikke er mindretal i den danske stat, men udgør egne nationer (selvstyrende folkesamfund) med egne statslige beføjelser. Der er tale om tre nationer med stigende grad af reel forskel og selvstændighed som bedst vil kunne håndteres af et fælles “rigsråd” for rigets tre dele, lidt i stil med det fælles rigsråd for Danmark, Slesvig og Holsten fra 1854 til 1863 – som dog aldrig fungerede. Det understreges af det forhold at hverken Færøerne eller Grønland er medlemmer af Den europæiske Union.

”Danmark” er altså en *enhed af dele*. Men det er ikke umiddelbart det samme som en enhedsstat. Sådant opfattes forholdene blot i daglig tale. I Grønland og på Færøerne ser tingene imidlertid helt anderledes ud, som det blev klart for den danske offentlighed og regering i de smertelige forhandlinger i 1994-95 om ansvaret for 90ernes gældskrise på Færøerne. Og igen i foråret 1998, hvor de færøske og grønlandske medlemmer af Folketinget kunne afgøre regeringens politiske farve og udnyttede denne position til at aftvinge den danske regering store økonomiske indrømmelser. Og nu senest i debatten om de nordatlantiske, især de grønlandske repræsentanternes, stemmeafgivning i ”interne” danske sager. Før Frederik Harhoff i 1993 skrev en afhandling om Rigsfællesskabet blev der ikke spekuleret nærmere over karakteren af denne sammensatte stat.

Den manglende evne til at forstå Rigsfællesskabet som en føderation hænger sammen med at Danmark i dag ses som en centraliseret enhedsstat i den dårlige tradition der blev introduceret i 1830'erne af den nationalliberale politiker Orla Lehmann (1810-70). Lehmann spurgte retorisk i en tale den 28. maj 1838 i Københavns Læseforening:

“Men gives der da Provindser i Danmark? Nej, mine Herrer! man har jo end ikke i støvede Archiver, langt mindre i den friske lyslevende Virkelighed, kunnet finde saa meget som et Navn til den ene af de Halvdele, hvori man vilkaarligen har deelt vort Danmark; der gives i Danmark ingen Provindser. Eller er det maaskee Jyllands saakaldte Fastlandshed, (Latter), hvori Grunden skal ligge til denne Adskillelse – saa har den Nat, da Vesterhavet holdt Bryllup med Liimfjorden, saa har den Storm, der pløiede sin vaade Fure giennem Jyllands Sanddyner, kuldkastet dette hele System (Bifald)! Eller er det de særlige Interesser, der gjorde særlige Stænder nødvendige? Men hvilke ere da disse? Hvor ere de? Hvad er deres Navn? Tusinde Gange er dette Spørgsmaal blevet opkastet, men aldrig er det endnu blevet besvaret. Jeg skal sige Dem Grunden: Fordi der i Danmark ikke gives særlige Interesser i anden Betydning end den, hvori hvert Amt, hvert Herred, hver By, hver Gade kan siges at have dem – der gives i Danmark ingen Provindser, der gives kun eet Danmark, beboet af Danske (stærkt Bifald)! Danske af samme Æt, med samme Historie, et eneste udeleligt Folk med fælles Charakter og Sæder, fælles Sprog og Litteratur, med fælles Minder og Forhaabninger; Danske der, som Kong Kristian den Femtes Lov siger, have een Gud, een Tro, een Konge, og een Lov. Derfor ønske da vi Danske ogsaa alle – deri i det mindste enige med vor Kongelov – at “hele Landet, intet undtagen, skal være uskift og udeelt” (*Kjøbenhavnsposten* 28. maj 1838).

Med denne latterliggørelse af enhver tale om eksistensen af danske provinser og mindst af alt en nørrejysk krævede Orla Lehmann nedlæggelsen af den selvstændige nørrejyske stænderforsamling i Viborg fra 1834 og inkorporering af hele Slesvig eller Sønderjylland, uanset hvad befolkningen selv måtte ønske. Talen markerede et højdepunkt i den kampagne Københavns liberale opposition førte mod alle tilløb til regional eller føderal organisering af riget, en kampagne der fra 1842 førte til en forbitret konflikt med et tysk orienteret parti i Slesvig og Holsten som krævede det forenede Slesvig-Holstens tilslutning til et forenet Tyskland. Denne ophedede debat om “dansk” og “tysk” fik interessante virkninger for Færøerne der var blevet et dansk amt i 1816. Færøerne hørte sammen med Island og Bornholm til Øernes Stænderforsamling som mødtes i Roskilde i den vigtige periode fra 1834 til 1848.

I Stænderforsamlingen førtes en diskussion om repræsentation og forvaltning af de atlantiske dele af staten som er blevet grundigt undersøgt af den færøske historiker Jákup Thorsteinsson i en disputats fra 1990. Den dominerende opfattelse var at færøsk ikke var et eget sprog, men en dansk dialekt. Opfattelsen byggede på et udstrakt ukendskab til forholdene. De ca. 7.000 indbyggere på

øerne havde under enevælden sjældent haft mere end ca. ti repræsentanter fra den danske stat, især præster. I debatten faldt i 1846 følgende udtalelse som færøske debattører siden har nydt at rive danskere i næsen:

“Færøernes beboere, som ikkun udgør ca. 7000 individer, består udelukkende af simple for højere dannelse blottede almuesfolk, og en repræsentation, udvalgt af deres midte, ville upåtvivleligen savne den fornødne indsigt og dygtighed, som måtte være til stede i en stænderforsamling ... Det ligger derhos i øernes interesse gennem en repræsentativ forbindelse med hovedlandet, at erholde den nærmere adgang til delagtighed i de goder, som dettes større kræfter kan yde dem; og det er formentlig indlysende, at, når øernes handel engang bliver frigivet, og deres havne åbnet for fremmede, ville folket yderligere fjerne dem fra hovedlandet, når det ikke med dette delte folkelige institutioner.” (*Roskilde Stændertidende*, her efter Debes 1982, 34 med moderne retskrivning).

Det kan lyde fornærmende, men tilsvarende ytringer faldt ofte om andre dele af det danske rige, især Jylland. Reelt var indlæggets krav om et fælles parlament for hele riget udtryk for konstitutionel liberalisme. Alternativet ville have været et krav om en føderation, men kun ganske få, som den radikale demokrat A. F. Tscherning, tænkte i føderalistiske baner. Heller ikke islændingene forestillede sig en føderation i deres kamp for selvstændighed. De fem islandske medlemmer af den Grundlovgivende Rigsforsamling i 1848 havde kun ét formål, at sørge for at Grundloven ikke kom til at gælde for Island. Da de opfattede Danmark og Island som to jævnbyrdige folk under en fælles konge ønskede de ingen repræsentation i Rigsdagen. Og da islændingene kunne henholde sig til et løfte fra den enevældige konge om at de skulle høres inden der blev truffet afgørelse om landets fremtidige status havde de en solid basis at arbejde ud fra. Et sådant løfte havde de meget mindre Færøer aldrig fået.

I 1845 indførte den danske regering et dansksproget skolevæsen på Færøerne. Hensigten var den velmenende at udstrække loven om almindelig skoleundervisning, som var indført i de centrale dele af det danske monarki i 1814, til denne fjerne del af riget. Det skete som led i den almindelige modernisering af staten under den sene enevælde. Studerer man den danske administrations akter fremgår det at hensigten ikke var ikke kulturel undertrykkelse som det ofte hævdes fra færøsk side (Wåhlin 1989). En tilsvarende lov blev indført i Norge i 1837, hvor den også hurtigt løb ind i sprogstridigheder der endte med opfindelsen af nynorsk og en efterfølgende heftig sprogstrid mellem bokmål (dansk) og det nye kunstsprog, nynorsk, som hævdede at være det oprindelige norske. Man kan sige at den danske skolelov kom for sent i forhold til den nationalistiske vækkelse i 1800-tallet. Loven kom aldrig til at virke og blev opgivet igen i 1854 pga. manglende økonomi. Først i 1872 oprettedes et dækkende skolesystem på Færøerne drevet af kommunerne, men det var stadig udstyret med danske skolebøger. Lærebøger på færøsk udkom så sent som efter 1900 og først i 1938 blev færøsk anerkendt som undervisnings- og kirkesprog (Rasmussen 1987).

Den sene anerkendelse skildres normalt som en dansk undertrykkelse, men der er intet som tyder på at de danske myndigheder ikke ville have fulgt samme politik som i Island, hvis der havde været færøsk enighed (Wåhlin 1989, 27). Det var de dominerende færøske politikere der ønskede undervisning på dansk. Havde de ønsket færøsk, og villet betale for det, havde de formentlig fået det. Det danske imperium har altid været svagt pga. de lange afstande og derfor normalt tvunget til at følge de lokale kræfter. Problemet på Færøerne var at finde ud af hvad de lokale ønskede.

Færøerne i 1845

Færøerne og det færøske sprog eksisterede selvfølgelig længe før 1800-tallet, i hvert fald fra omkring 825 da norske bosættere afløste de irske munke som havde bragt de får til øerne der har givet dem navn. Sammen med Island, Grønland, Orkney- og Shetlandsøerne hørte Færøerne under det vidtstrakte, højmiddelalderlige norske kongedømme. Og fulgte derfor med dette ind under den danske krone i 1380 (Imsen 2005). Der var dog fortsat et norsk rigsråd, som ved kongevalgene før reformationen i 1536 i princippet kunne have valgt en anden konge end den danske. Efter borgerkrigen 1534-36 og Christian 3.s magtovertagelse blev det norske rigsråd nedlagt, men landet blev stadig til en vis grad betragtet som et selvstændigt rige som i perioder blev styret af en statholder. Ved freden i Kiel 1814, hvor Norge blev afstået til Sverige, forblev Færøerne, Island og Grønland i det danske kongerige. Allerede i 1709 var Færøerne blevet skilt fra Norge og kom til at høre under Sjællands stift og amt; efter 1814 administreredes Island, Grønland, Færøerne og Bornholm af "Islandske og Bornholmske Kontor" der afløste det i 1814 nedlagte "Nordenfjeldske kontor".

Handelen på øerne var fra midt i 1500-tallet til 1856 organiseret som et monopol i hænderne på skiftende købmænd eller adelige. Dette system blev ofte og med rette kritiseret af talsmænd fra øerne. Men det må erindres at systemet med at give købmænd monopol på handelen på Færøerne og Island oprindeligt var indført for overhovedet at få skibe til at anløbe denne fattige udkant af riget. Fra udgangen af middelalderen formåede befolkningen i Atlanten ikke længere selv at bygge havgående skibe, især pga. mangel på anvendeligt tømmer. For Grønland betød det at forbindelsen til Norge helt blev afbrudt hvorefter den nordiske befolkning forsvandt. I Island og på Færøerne opretholdtes en beskedne forbindelse som efterhånden helt overgik til København. I dag kan man få et indtryk af handelens beskedne omfang ved at besøge det "Færøske Pakhus" ved Frederiksholms kanal der i dag anvendes i dag til mødelokale for statsadministrationen. Man får et levende indtryk af hvor ringe Færøernes betydning var når man ser hvor lille bygningen var, mange gange mindre end det pakhus for den grønlandske handel der senere blev opført og som i dag under navnet den "Nordatlantiske Brygge" rummer repræsentationerne for Grønland og Færøernes hjemmestyrer og Islands ambassade.

Nationalister og økonomiske liberalister er i dag helt enige om at lægge monopolhandelen for had. Igen er det dog klogt at anskue fænomenet i historisk kontekst og overveje hvad alternativerne ville have været for Færøerne i den ressourcetsvage dansk-norske enevældige stat der i 1600-tallet måtte kæmpe for sit liv mod Sverige og andre stormagter. Uden monopol på handelen kunne resultatet let være blevet en total afbrydelse af alle forbindelser til øerne i Nordatlanten, som derved ville have været overladt til baskiske og nederlandske hvalfangere og nordafrikanske sørøvere. Det er stærkt tvivlsomt om de ville have taget større hensyn til lokalbefolkningen end de enevældige konger der – alle forsømmelser til trods – dog opfattede indbyggerne på Færøerne og Island som undersåtter og – indrømmet beskedne – skatteobjekter.

Som led i den almindelige administrative modernisering af enevældens stat blev det gamle Lagting i Tórshavn nedlagt i 1816, lidt senere end Bornholm. I modsætning til Island fik Færøerne ikke deres gamle Lagting tilbage, men fik som dansk amt en kongevalgt repræsentant i Rigsdagen med Grundloven fra 1849. Derved grundlagdes traditionen for en nordatlantisk repræsentation i Folketinget med dens komplicerede – og ulogiske – blanding af folkerepræsentation og statsrepræsentation, der i tilspidsede situationer som den nuværende kan give anledning til konflikt. Ifølge den nu afdøde færøske historiker Hans Jacob Debes var Færøerne såvel under den norske

som den danske krone et særligt *land* med egne love og lagmanden som formand for Lagtinget og øverste domme. Ofte brugtes udtrykket ”skatteland”, indtil man gik over til betegnelsen ”bilandene” for alle de nordatlantiske dele af staten. Lagmanden var næsten altid færing, og det samme gjaldt sysselmændene, sorenskriverne, flere af præsterne samt rektoren ved latinskolen i Tórshavn (der eksisterede fra 1547). Kronens øverste embedsmand var landfogeden. Han var næsten altid dansk, men opholdt sig kun om sommeren på Færøerne, mens der om vinteren var konstitueret en færøsk ”vinterfoged” (Debes 1991). Ligesom Island var øerne altså styret af en indfødt embedsstand der befandt sig mellem ”konge og almue” som det hedder i Harald Gustafssons undersøgelse af forholdene på Island i 1700-tallet (Gustafsson 1985).

Ved henvendelser til kongen under enevælden identificerede færingerne sig altid som færing, aldrig som nordmænd eller danskere. Oftest omtalte de sig selv som ”folk”, ellers som ”undersåtter” eller ”bønder”. Kongelige breve indledtes normalt med en hilsen til kongens (kronens) undersåtter (bønder) ”på Vort Færø” (Debes 1991, 87). I Island protesterede man som anført mod nedlæggelsen af Altinget og repræsentationen i Øernes Stænderforsamling, hvilket resulterede i oprettelsen af Altinget i 1843 som en egen Stænderforsamling. En tilsvarende selvbevidsthed fandtes ikke i den meget mindre færøske befolkning.

Men debatterne i Stænderforsamlingen der i 1845 resulterede i indførelsen af dansk sprog i skolen på Færøerne gav stødet til en færøsk sprogrejsning. Set fra i dag kan forløbet minde om naive studentlerløjjer som vi kender dem fra *Genboerne* og *Nøddebo Præstegård*. Den unge stud. theol. V. U. Hammershaimb som var fjerde generation af en færøsk embedsslægt blev i 1843 på sit værelse på Regensen i København opsøgt af en ung mand der bad om oplysninger om færøske folkeviser. Hammershaimb henviste den besøgende til at opsøge Svend Grundtvig. Hvorefter det viste sig at den unge mand netop var Svend Grundtvig, søn af den navnkundige N.F.S. Grundtvig og senere fremtrædende filolog og folkemindeforsker. De to fandt hurtigt sammen og Hammershaimb tog i *Kjøbenhavnsposten* 19. december 1844 under mærket ”en færing” til orde mod den danske regerings undertrykkelse af det færøske sprog.

Hammerhaimb introducerede en sammenligning mellem det danske sprogs stilling overfor tysk i Slesvig og dansk overfor færøsk på Færøerne som skulle få afgørende følger: ”Jeg maa da først fremkomme med den Paastand, at det færøiske Sprog ligesaa lidet vilde kunne kaldes en Dialect af Tysken, som det Danske en Dialect af Tysken, omendskjøndt det Danske har optaget mange tydske Ord og har forandret noget af sin Bøjningsmaade efter Tysken. Og dog er det Færøiske en Dialect, men en Dialect, der har Islandsken til sin Moder; herom udtaler vor berømte Prof. Rask sig i sin islandske Grammatik (Kbhvn. 1811) pag. 240 paa følgende Maade: ”Paa Færøerne derimod har det gamle Sprog vedligeholdt sig i en fra Islandsken noget afvigende Sprogart. Imidlertid er dog gaet med Islandsken paa Færøerne som med Dansken i Slesvig; thi endskjøndt Inbyggerne altid tale Færøisk med hinanden saa forrettes dog Gudstjenesten ikke i landets Sprog, men paa Dansk.”” (citeret efter Bekker Nielsen 1978, 84).

Året efter fulgte Svend Grundtvig op med en pamflet, *Dansken paa Færøerne*, der meget fortjenstfuldt blev genudgivet med efterord og noter i 1978 af filologen Hans Bekker-Nielsen. Sammenligningen med det trængte danske sprog i Slesvig var slående og virkede især overbevisende i de højskolekredse som i anden halvdel af 1800-tallet kom til at dominere den danske kulturpolitik. Det var vanskeligt som dansker at kæmpe mod det overlegne tyske sprog i Slesvig og samtidig optræde dominerende overfor det færøske på Færøerne. Den forholdsvis stærke position for dansk på Færøerne skyldtes dog først og fremmest færingerne selv. Kampen mellem de

to sprog var primært et internt færøsk fænomen, ikke en kamp mellem to stridende nationer, som det oftest fremstilles fra færøsk side. Den færøske nationalismes historie bekræfter på smukkeste vis antagelserne i den internationale nationalismeforskning (som den f.eks. kan følges i Hettne, Sörlin och Østergård 2006).

Færøerne var ingen koloni i dette ords formelle betydning som f.eks. de Vestindiske Øer, men en del af det danske rige. Alligevel passer udviklingen godt ind i det mønster vi kender fra den nationale bevidstgørelse blandt antikoloniale eliter i det 20. århundrede. Også på Færøerne opstod den nationale tankegang blandt privilegerede eliter under studierne i metropolen og blev eksporteret tilbage til moderlandet, hvor tankegangen blev overtaget af en lokal elite af forretningsfolk og offentligt ansatte på lavere niveauer, især skolelærere. Den nationale sprogbrug foregav at gælde hele "folket", men viser sig ved nøjere undersøgelse at have været ret så topstyret. På Færøerne kan man se denne klassemodsatning i indstillingen til nationalitetsspørgsmålet i det ret sent organiserede socialdemokrati, *Javnaðarflokkurin*, fra 1925. Dette var indtil for ganske nylig danskvenligt, nærmest på linie med Sambandspartiet. Den holdning er imidlertid snarere udtryk for national indifferens, som det var tilfældet i de klassiske socialdemokratier indtil 1. verdenskrig. For de færøske socialdemokrater, der organiserede de lønarbejdende fiskere især på Suderoy var hovedmodstanderen rederne. Og da disse, især fra 1939 med oprettelsen af *Fólkaflokkurin* (Folkeflokket), gik ind for national selvstændighed, samarbejdede socialdemokraterne med deres partifæller i Danmark der ud over bloktilskud også hjalp dem i kampen mod økonomisk indspisthed og direkte udnyttelse. At det ikke er let at opretholde en upartisk retsstat i et talmæssigt så lille et samfund har den færøske underklasse ofte måttet sande.

Den færøske selvstændighedsbevægelse

Opdagelsen af en særlig færøsk identitet begyndte med filologernes interesse for sproget. Som Rasmus Rask havde bemærket var det middelalderlige sprog bevaret, men det taltes i forskellige varianter på øerne. Ved henvendelser til de danske embedsmænd anvendte befolkningen normalt dansk. Til forskel fra Island kendes der ikke middelalderlige sagaer fra Færøerne. Til gengæld havde man bevaret den middelalderlige kædedans intakt sammen med en mængde kvad og viser. Hele denne tradition blev på initiativ af danske folkemindeforskere indsamlet og udgivet, især af de færingske forskere Jakob Jakobsen og V. U. Hammershaimb. I 1854 lagde Hammershaimb grunden det standardiserede, moderne færøske sprog med udarbejdelsen af *Færøisk Sproglære*. Det varede dog længe før der var enighed om hvilken ortografi der skulle benyttes. Hammershaimb valgte nemlig en ortografi der var inspireret af islandsk – derfor det bløde d i *tjóð*. Onge tunger blandt hans modstandere hævdede at det blev gjort for at forøge afstanden til dansk. Under alle omstændigheder understreger det at ingen sproglige valg er politisk neutrale eller selvfølgelige. Men det var altså hans valg som sejrede. Det skyldtes den politiske udvikling.

Lidt tilspidset kan man hævde at den moderne færøske nation blev til på Regensen i København på et møde blandt færøske studenter 26. februar 1876. Som den færøske etnolog og historiker Jóan Pauli Joensen bemærker i et foredrag fra 2003, "Opfindelsen af det færøske folk", er det ikke afgørende om man kalder opdagelsen af en færøsk national identitet et "fund" eller en "opfindelse", selv om den rette betegnelse er blevet diskuteret intenst i forskningen (Joensen 2003, 46). I forskningen er der fuld enighed om at noget nyt var begyndt og at der i dag uden nogen tvivl eksisterer en fuld udviklet national færøsk identitet. Forskellen går på om dette nye opfattes som en genoplivning af en undertrykt middelalderlig kultur eller om der var tale om noget nyt der betjente sig af ældre traditioner. Diskussioner om "opfindelse" versus kontinuitet og konstans af national

identitet foregår i alle lande, også Danmark. På Færøerne var resultatet at den traditionelle folkekultur blev inkorporeret i den nye nationale kultur i nye former som f.eks. digtning på færøsk. Dermed blev der sat navn på nationen og folket, især i form af digte om landet, naturen, folket, bygderne og historien. Dog skulle det være helt til 1938 før man kunne kommunikere officielt med Vorherre på færøsk, men det forhindrede ikke færøske salmedigtere i at digte salmer på færøsk langt tidligere.

Den nationale bevidstgørelse hang sammen med moderniseringen af den gamle bondekultur på øerne. Havfiskeriet som Joensen har studeret i mange værker skabte en ny kultur der afløste den traditionelle enhedskultur der byggede på fåreavl og strikning af strømper som i århundreder udgjorde den vigtigste eksportartikel fra øerne (Joensen 1975, 1985 og 1987). Her kan bemærkes at den gamle bondekultur, som historikeren Gudmundur Hálfðanarson så glimrende har studeret det for Islands vedkommende, blev ved at dominere i den nye politiske kultur, selv om virkeligheden havde ændret sig radikalt med overgangen til langdistance havfiskeri. Det førte for Islands vedkommende til at den nationalistiske bevægelse længe førte en tilbageskuende økonomisk politik, fordi den forbandt selvstændighed med den traditionelle bondekulturs normer og dyder, selv om det industrialiserede havfiskeri krævede en helt anden politik (Hálfðanarson 2006).

Denne hypotese er ikke systematisk blevet undersøgt for Færøernes vedkommende, men det virker sandsynligt at det samme *ikke* skete på Færøerne, netop fordi selvstændighedskræfterne ikke sejrede og de danske myndigheder derfor i afgørende situationer kunne gennemtvinge en mere tidssvarende økonomisk politik – og beskytte underklassen mod den allergroveste udbytning. Prisen var den splittelse af den nationale bevægelse der stadig grundlæggende præger det færøske samfund. Færingerne er fuldstændig enige om at være en selvstændig nation, men uenige om i hvilket omfang en egen nation forudsætter en helt uafhængig stat og om et statsforbund (dvs. føderation) med Danmark ikke rummer fordele ud over de kontante pengeoverførsler der har tabt i betydning de senere år. I denne diskussion er de dansk orienterede ikke blevet hjulpet af den danske uvilje til at skelne mellem folk, nation og stat.

Med det stigende fiskeri der blev indført efter forbillede fra Shetlands-øerne og nedlæggelsen af monopolhandelen i 1856 blev Færøerne til et kapitalfattigt, men kapitalistisk samfund af samme type som de findes langs kysterne i hele det nordlige Atlanterhavsområde, Newfoundland, Shetland, Nordnorge og Island. Baggrunden var at den færøske befolkning var begyndt at vokse stærkt fra slutningen af 1700-tallet. I begyndelsen søgte man at ernære den voksende befolkning ved at opdyrke mere jord i bygderne, hvor især kartofler gjorde det muligt at ernære flere mennesker end det traditionelle fårehold og strømpefabrikation. De nye husmandsbrug satsede som et supplement på kystnært fiskeri. De danske myndigheder søgte flere gange forgæves at fremme et havgående fiskeri med eksport af saltet og tørret fisk, klipfisk. Først fra 1872 kom der gang i fjernfiskeriet da tre fiskere i Tórshavn gik sammen om at erhverve en såkaldt slup hvorfra de kunne fiske i havet med lange liner. Det blev indledningen til et veritabelt fiskeeventyr, godt hjulpet af at briterne på denne tid gik over til dampdrevne ståltrawlere og solgte deres sejlskibe billigt. Denne tekniske ændring ramte fiskerbefolkningen på Shetlands-øerne hårdt. Shetlands nedgang og Færøernes opgang markeredes symbolsk ved salget af den sidste slup fra Shetland til Færøerne i 1906. I løbet af 30 år voksede den færøske fiskerflåde til over hundrede havgående skibe (Joensen 1987). Det indebar at bønderne ikke mere kunne få arbejdskraft til deres gårde, da de fleste mænd blev fiskere. De opgav dog ikke helt selvforsyningsøkonomien og dette sikkerhedsnet skulle vise sin nytte i krisesituationer, især under verdenskrisen i 1930erne.

Det unge kapitalistiske samfund havde svært ved at finansiere fiskeriet. I modsætning til den danske satsning på andelsorganisering var det på Færøerne, ligesom i de andre nordatlantiske fiskersamfund, købmændene der som redere kom til at dominere fiskeriet ved hjælp af det såkaldte ”truck-system”. Det indebar at arbejdsgiveren fik lønmodtagerne til at købe varer i deres butikker i stedet for at få udbetalt lønnen i rede penge. På Færøerne kaldtes systemet ”kontrabogssystemet”, hvorefter fiskerne påmønstrede i marts og gav deres arbejdskraft til rederen et halvt år mod afregning til efteråret, ofte endda først til jul. Til gengæld kunne fiskerens familie købe på kredit i rederens købmandsforretning hele perioden (Joensen 1987).

Dette system fungerede i princippet helt til 2. verdenskrig. Mange redere gik dog konkurs efter verdenskrigen i 1929 og rev de fiskere de skyldte penge med sig i faldet. Krisen førte til oprettelsen af Sjóvinnubanken i 1932 for at kunne imødekomme kravet om rede penge (Joensen 1987, 136-37). Trods krisen og de hårde tider, især for lønarbejderne, klarede Færøerne sig stort set igennem krisen med økonomien intakt. Hermed adskilte de sig fra de fleste andre samfund i Nordatlanten. Shetlands-øerne var som anført allerede på kraftig retur i begyndelsen af det 20. århundrede. Og den selvstændige Commonwealth stat, Newfoundland, gik ligefrem fallit i 1934 og måtte som noget helt enestående opgive sin selvstændighed og acceptere status som koloni under Storbritannien, for i 1949 at blive optaget som delstat i Canada. Meget tyder på at det var den nationale identitet på Færøerne der er forklaringen på at det kunne gå så forskelligt i disse ellers sammenlignelige, nordatlantiske fiskersamfund.

Færøsk nationalisme

Den hastige økonomiske modernisering er baggrunden for den nationale bevægelse. I 1888 førtes den nationale vækkelse fra København tilbage til Færøerne, idet der blev indkaldt til det såkaldte ”julemøde” i 1888. Til dette møde skrev den senere selvstændighedspolitiker Jóannes Patursson hymnen, ”Nú er tann stundin komin til handa” (Nu er tiden kommet). Den lyder:

*Nú er tann stundin komin til handa
á hesum landi,
at vit skulu taka lógvatak saman
máli til frama.*

*Nu er tiden kommet;
hvor vi i samdrægtighed
må tage hinanden i hånden
og arbejde for vort modersmål*

I begyndelsen var der politisk enighed i bevægelsen om de kulturelle krav. Men i årene efter 1901 udformede Jóannes Patursson med inspiration fra den islandske hjemmestyreordning af 1904 et program for et færøsk selvstyre. Han fik forhandlet sig frem til et tilbud om hjemmestyre fra den nye regering i Danmark der var kommet til efter indførelsen af parlamentarisme i 1901. Dette tilbud splittede i 1906 den nationale bevægelse i to: *Sjálvstýrisflokkurin* (selvstændighedspartiet) på den ene side og *Sambandsflokkurin* der ville opretholde ”den nuværende statsretslige stilling”, på den anden. Den færøske sprogstrid tilspidsedes da den danske regering – efter ønske fra Sambandspartiet – i 1912 bestemte at undervisningssproget i den færøske folkeskole skulle være dansk. De to partier var helt enige om at færingerne udgør en særlig nation, men var uenige om det skulle have statslige følger. Kampen førtes især om symboler og kan minde om stridighederne i de

sidste år af den svensk-norske union inden opløsningen i 1905. Et eksempel er flagstriden. I 1930 fejrede det islandske Alting sit 1000 års jubilæum og havde i den anledning inviteret udenlandske repræsentanter, herunder fra Færøerne. Ved festen flagedes med det færøske flag, men islændingene måtte tage det ned igen efter dansk protest. Stridighederne om flaget fortsatte på Færøerne, hvor en demonstrant under Olai festen samme år rev Dannebrog ned fra parlamentsbygningen i Tórshavn og hejste det færøske i stedet. Det førte til tumulter, politianmeldelser og yderligere polarisering mellem selvstyrefolk og sambandstilhængere (Eliassen 2003, 63).

Flagstriden blev først afgjort efter den britiske besættelse 12. april 1940, hvor det færøske flag blev anerkendt på færøske skibe. Storbritannien havde besat Færøerne og Island som svar på den tyske besættelse af Danmark 9. april. Island overgik hurtigt til amerikansk besættelse og erklærede sig selvstændigt som republik i 1944. Så vidt kom det ikke på Færøerne selv om nogle færinger krævede det. Storbritannien nøjedes med ganske få indrømmelser til løsrivelsesfolkene. Historikeren Nils Arne Sørensen konkluderer efter studier i de britiske arkiver at for den nøgterne britiske regering vejede hensynet til fire millioner danskere efter krigen tungere end hensynet til nogle få tusinde færinger med en fiskefangst de under alle omstændigheder var nødt til at sælge til briterne. Anerkendelsen af det færøske flag ved starten af besættelsen forblev en enlig indrømmelse overfor selvstændighedsbevægelsen. Og skyldtes først og fremmest uvidenhed om den følsomme politiske situation (Sørensen 1998).

Det lykkedes den danske amtmand Hilbert, i samarbejde med en af de færøske banker, danske interesser i London og den britiske besættelsesmagt, at sikre penge til den fortsatte drift af administrationen, således at befolkningen mærkede adskillelsen fra Danmark mindst muligt. Trods konflikter med selvstyrefolkene i det i 1939 oprettede parti, *Fólkaflokkurin* (Folkeflokken), lykkedes denne henholdende politik stort set. Ud over flaget var selvstyrefolkene eneste resultat at få indført et borgerligt vielsesritual på færøsk. Færøerne tjente store penge på fiskeriet under krigen og mange færinger havde efter krigen store tilgodehavender i Storbritannien. Det var baggrunden for at selvstyrebevægelsen i 1946 vandt med et snævert flertal for status som suveræn stat. Af 17.540 stemmeberettigede stemte 11.640 (66,4 %), mens 5.900 ikke stemte. Af de afgivne stemmer var 5.660 for løsrivelse, mens 5.499 stemte for den danske regerings forslag. 481 stemmer var ugyldige. Med andre ord, 33,6 % af de stemmeberettigede undlod at stemme eller afgav ugyldige stemmer, 32,3 % stemte for løsrivelse og 31,4 % stemte for den danske regerings forslag (Harder 1979).

Valgresultatet var således så snævert at det tillod flere fortolkninger. Valget havde stået mellem uafhængighed og inkorporering som dansk amt og det fik mange vælgere til at undlade at stemme. Derfor forekom resultatet ikke tilstrækkeligt solidt til at erklære selvstændighed. Efter lange forhandlinger opløste den danske regering Lagtinget og udskrev nyvalg, hvor modstanderne af løsrivelse vandt en solid majoritet. Efter lange forhandlinger med det nyvalgte Lagting blev der i 1948 vedtaget en hjemmestyreløvslov for Færøerne som stadig gælder.

Færøske forskere har intenst diskuteret om hjemmestyreløven anerkender Færøerne som nation. I indledningen står der at den er givet: "I erkendelse af den særstilling, som Færøerne i national, historisk og geografisk forstand indtager inden for riget", og at "Færøerne udgør inden for denne lovs rammer et selvstyrende folkesamfund i det danske rige" (Debes 1991, 92). Men begrebet "folkesamfund" er som tidligere nævnt ikke nærmere defineret. En færinger er ifølge loven "en dansk statsborger med færøsk hjemfødsret", hvilket strengt taget ikke henviser til nationalitet men til territorialitet. Hjemmestyreløven stiller færøsk og dansk lige i offentlige anliggender, men

anerkender færøsk som hovedsprog. Det symbolske strids spørgsmål var således løst, og trods færøsk bitterhed over det forkastede afstemningsresultat har hjemmestyreordningen fungeret relativt godt som ramme for det dansk-færøske forhold og – hvad der er vigtigere – også som ramme for den interne færøske uenighed der er kernen i det “færøske spørgsmål”.

Danmark og Færøerne under hjemmestyreloven 1948-2008

En stor del af den færøske fiskerflåde var gået tabt under krigen. Det var derfor nærliggende at indkøbe mange af de damptrawlere der efter krigen blev til overs i Storbritannien, også selv om reparationerne kostede mange penge. Resultatet var at Færøerne snart ejede en af de største trawlerflåder i Nordatlanten. Men de kulfyrede trawlere viste sig hurtigt at være urentable. Den ene trawler efter den anden gik fallit og tog Sjóvinnubanken med sig i faldet i 1951. Det lykkedes dog at redde banken i et kompliceret samspil mellem politikere og bankfolk. Redningen skulle imidlertid vise sig symptomatisk for de alt for tætte relationer i et lille samfund som Færøerne, hvor alle er i familie med hinanden og bærer mange kasketter. Direktøren for banken var således samtidig en fremtrædende politiker som leder af *Fólkaflokkurin* (Folkeflokken) der havde været den vigtigste fortaler for selvstændighed under og efter krigen.

Stagnationen i 1950erne ændredes først efter en økonomisk saltvandsindsprøjtning fra Danmark i årene efter 1960 der gjorde det muligt at investere i ny og mere rentable skibe (Joensen 2003, 50). Den forbedrede økonomi tillod endvidere en fortsættelse af 1800-tallets konsolidering af den nationale identitet. I 1952 blev der stiftet et færøsk videnskabeligt selskab og på samme tid organiseredes en kunstforening. I 1965 blev der oprettet et færøsk akademi, *Fróðskapasetur Føroya*, der i 1986 fik status som universitet. Det har samarbejdsaftaler med flere danske og udenlandske universiteter, hvilket er forklaringen på at bl.a. denne artikels forfatter 1988-89 underviste på universitetet i Tórshavn – af alle emner i nationalismeteorologi! Senere befæstedes den færøske nationale identitet med succeser i fodbold og musik. For slet ikke at tale om de store færøske forfattere fra Jørgen-Frantz Jakobsen, William Heinesen og Heðin Bru til Gunnar Hoydal og Roí Patursson og sangeren Annika Hoydal der har skrevet øerne ind i verdenslitteraturen, selv om det for de førstes vedkommende foregik på dansk.

Der er ikke enighed om størrelsen og betydningen af de danske tilskud der efter 1960 finansierede udbygningen af en moderne flåde, trafikalkonstruktion og en velfærdsstat af skandinavisk type. Ofte antages det årlige merforbrug at have været på 12 % i 60erne og 70erne for at stige til over 20 % i 80erne. Uanset det præcise omfang er det et faktum at overforbruget, kombineret med en stor nedgang i fiskeriet, førte til en økonomisk krise omkring 1990 og manglende solvens i de to store banker. Det førte til at øerne blev sat under dansk økonomisk administration i 1992. I den proces slap den Danske Bank slap ud af sit engagement på en omstridt måde, samtidig med at mere end 5.000 færinger udvandrede. Denne krise førte til sejr for en selvstyre-koalition ved valget til Lagtinget 1998 under den konservative Anfinn Kallsberg fra Klaksvig. Omverdenen fæstnede sig især ved at den karismatiske journalist, Høgni Hoydal, der var valgt for republikanerne (*tjóðveldisflokkurin*), et parti der var opstået i 1948 med krav om respekt for folkeafstemningen i 1946, blev vicelagmand og lagmand for selvstyreprocessen efter at Republikanernes stemmeandel var eksploderet fra 10 til 24 %. Det nye styre formulerede en ambitiøs plan for selvstændighed i løbet af 12 år. Ønsket var en ordning som Islands i 1918. Denne plan blev lagt frem til forhandling med den socialdemokratisk-radikale regering under Poul Nyrup Rasmussen 17. marts 2000. Og her gik alt galt.

Ifølge et referat af forhandlingsforløbet af David Trads i *Jyllands-Posten* begyndte mødet ellers venligt nok. Statsministeren gik rundt og spredte hygge ved interesseret at spørge til fuglefangst og fiskeri på øerne. Da mødet endelig begyndte overrakte Anfinn Kallsberg en liste på ni punkter til Nyrup som denne blev bedt om at skrive under på. Papiret rummede en række guide-lines for forhandlingerne som ville binde den danske regering på hænder og fødder, herunder krav om at forhandlingerne skulle foregå i fortrolighed, at der skulle oprettes et forhandlingssekretariat under færøsk ledelse, samt en detaljeret tidsplan. Ifølge Trads' referat fik det Nyrup til at eksplodere, hvorefter Kallsberg stiltfærdigt spurgte om de i det mindste var enige om datoen på papiret. Siden blev stemningen endnu værre. De danske forhandlere kaldte oplægget useriøst og reelt et krav om fortsat dansk milliardstøtte i 50 år, mens færingerne fastholdt at de havde fremsat et sobert og realistisk forslag. På et tidspunkt skulle Høgni Hoydal være blevet så irriteret over et indlæg fra Marianne Jelved, at han kaldte hende for "uciviliseret". Til sidst blev stemningen så ubehagelig at Nyrup besluttede at gå alene ud til det ventende pressemøde. Her afviste han det færøske krav om mindst 10 til 15 års bloktilskud. I stedet tilbød han at Danmark ville hjælpe i tre til fire år før kassen smækkede i (Trads 2000).

Den færøske koalition holdt imidlertid til presset og vedtog en modificeret udgave af deres plan i lagtinget i 2001, hvorefter bloktilskuddet skulle reduceres med en fjerdedel. Samtidig skiftede Danmark regering. Anders Fogh Rasmussen sluttede efter et hurtigt besøg på Færøerne i december 2001 fred med Anfinn Kallsberg. I et ni linjers fælles dokument hed det: "Regeringen er indstillet på at samarbejde om landsstyrets ønsker om overtagelser af yderligere sagsområder inden for Grundlovens og Rigsenhedens rammer" – med en tilføjelse om at bloktilskuddet skulle nedtrappes i takt med overdragelsen af sagsområder. Anders Fogh Rasmussen understregede endvidere venligt at det færøske folk selvfølgelig selv måtte bestemme over sin fremtid, men at han personligt helst så at det forblev i Rigsfællesskabet (Fris Laneth 2002).

I 2002 blev Kallsberg og Hoydal genvalgt, efter at der få dage tidligere var rapporteret oliefund i havet omkring Færøerne. I 2003 afbrød Hoydals republikanerne samarbejdet med Kallsberg efter at denne var blevet anklaget for kreativ bogføring nogle år tidligere. Lagtingsvalget den 20. januar 2004 resulterede i en konstellation, hvor Folkepartiet dannede regering i samarbejde med Socialdemokratiet og Sambandspartiet under lagmand Jóannes Eidesgaard fra *Javnaðarflokkurin* (Socialdemokratiet). Siden har Kallsberg ikke været minister, men blot formand for sit parti. I 2005 blev han valgt til Folketinget, hvor han repræsenterede Færøerne sammen med republikaneren Høgni Hoydal til 2007. Efter valget til Lagtinget 19. januar 2008 dannedes 5. februar 2008 en ny regering af *Javnaðarflokkurin* (Socialdemokratiet), *Tjóðveldi* (Uafhængighedspartiet) og *Miðflokkurin* (Centerpartiet) med Jóannes Eidesgaard som lagmand og Høgni Hoydal som udenrigsminister.

Sådan står situationen i dag. Færingerne er stadig splittede, om end der nu synes at være enighed om gradvis overtagelse af stadig flere områder med deraf faldende tilskud fra dansk side. Bag slevstændighedsønsket ligger forhåbninger om at finde olie i havet omkring øerne, olie som Færøerne af regeringen Schlüter har fået de fulde rettigheder til. Men selv uden oliefund har økonomien været god siden 2000, således at situationen nu minder om de brølende 80ere, blot på et noget solidere finansielt grundlag. Den største trussel synes at være at den kvindelige del af befolkning vælger at udvandre i protest mod de snærende bånd og manglende erhvervsmuligheder som det lille og ofte intolerante samfund lægger på dem.

Den stærke nationale selvbevidsthed, kombineret en kraftig udbygning af infrastrukturen, der ifølge onde tunger har gjort Færøerne til landet med den højeste asfalteringsgrad i Europa, samt en stærk økonomi, er baggrunden for at det ikke er urealistisk at Færøerne snart kan blive selvstændige – inden eller uden for Rigsfællesskabet, alt afhængigt af den danske reaktion. Forsvars- og udenrigsforhold har hidtil været undtaget det udvidede selvstyre, men med den såkaldte Fámjinskerklæring fra 29. marts 2005 mellem den danske regering og Færøernes landsstyre er der også åbnet for færøsk indflydelse på dette område (cirkulære 126 af 26.9 2005 fra Udenrigsministeriet på Statsministeriets hjemmeside).

Det uafklarede spørgsmål er ikke længere om Færingerne er en selvstændig nation, men om det skal være en suveræn mikrostat. Der foreligger et udkast til en egen færøsk grundlov som den nye regering vil forelægge i Lagtinget og derefter sende til folkeafstemning i 2010 (Joensen (red.), *Stjórnarskipan Føroya* som blev udsendt til alle færøske husstande i 2006). Det politiske dilemma mellem selvstyre inden- eller udenfor Rigsfællesskabet har præget livet på Færøerne lige siden 1906 og dets dage er ikke nødvendigvis helt talte, selv om den veltalende og intelligente repræsentant for selvstændigheden, Høgni Hoydal, der plæderer overbevisende for at det er værdigst at gøre sig helt økonomisk uafhængig af Danmark (Høydal 2000), nu igen er blevet udenrigsminister for en bred selvstyrekoalition. Som Jóan Pauli Joensen afslutter sin analyse af baggrunden for færøsk national identitet. “En færing kan i dag vælge om han vil have udstedt et dansk rødbedepas eller et grønt færøsk pas. Det afspejler det skisma, som er det vigtigste karaktertræk ved færøsk national identitet i dag og som i høj grad præger færøsk politik og færøsk politisk kultur: dobbeltheden” (Joensen 2003, 51). En dobbelthed der også afspejles i den færøske valuta som reelt er danske kroner (hvilket i virkeligheden er næsten lige så godt som euro) med egne nationale symboler og færøsk tekst.

Litteratur

- Debes, Hans Jacob (1982), *Nú er tann stundin... tjóðskaparrørsla og sjálfstýrispolitikkur til 1906 – vid søguligum baksyni*, Tórshavn: Føroya Skúlabólagrunnur, 1982
- Debes, Hans Jacob (1991), “Færøerne: Identitetserkendelse og nationalisme i en rigspolitisk periferi”, *Nordatlantiske foredrag*, *Annales Societatis Scientiarum Faroensis Supplementum XV*, Tórshavn 1991, 86-95
- Debes, Hans Jacob (2001), *Færingernes land – historien om den færøske nutids oprindelse*, Kbh.: Multivers 2001
- Debes, H. J. og Karlsson, G. (1987), “Island–Færøerne–Grønland”, G. Karlsson (red.), *Nationale og etniske minoriteter i Norden i 1800- og 1900-tallet*, Rapport til den XX nordiske historikerkongres, Reykjavik 1987, 15-43
- Eliassen, Bogi (2003), *Færøerne – imellem condominium og selvstændighed*, upubliceret specialeafhandling, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet 2003
- Fris Laneth, Pia (2002), “Den danske forbindelse”, *Information* 2. maj 2002, 2
- Gustafsson, Harald (1985), *Mellan kung och almoge – ämbetsmän, beslutsprocess och inflytande på 1700-talets Island*, Stockholm 1985
- Grundtvig, Svend (1845), *Dansken på Færøerne: Sidedestykke til Tysken i Slesvig*, Kbh. 1845, genudgivet af Hans Bekker-Nielsen, Odense: Odense Universitetsforlag 1978
- Hálfðanarson, Gudmundur (2006), “Udvikling af national identitet i Island”, *Udenrigs* 2006:2, 21-35
- Hammershaimb, Venceslaus Ulricus (En Færing) (1844), “Det færøiske sprog”, *Kjøbenhavnsposten* 19. December 1844, optrykt i Grundtvig 1845
- Hammershaimb, V. U. (1891), *Færøsk Anthologi I-II*, Kbh. 1891, reprint Tórshavn 1969
- Harder, Kirsten Johnsen (1979), *De dansk-færøske forhold 1945-48*, Odense: Odense Universitetsforlag 1979
- Harhoff, Frederik (1982), “Det grønlandske Hjemmestyres grund og grænser”, *Ugeskrift for Retsvæsen* 13 marts 1982, 101-15
- Harhoff, Frederik (1993), *Rigsfællesskabet*, Århus: Klim 1993
- Hettne, B., Sörlin S., Østergård, U., *Den globala nationalismen. Nationalstatens historia och framtid*, Stockholm: SNS förlag 2006
- Hoydal, Høgni (2000), *Myten om rigsfællesskabet*, Kbh.: Lindhardt og Ringhof 2000
- Imsen, Steinar (2005), “Grenseland i vest, mellom Skottland og Norge”, i Steinar Imsen (red.), *Grenser og grannelag i Nordens historie*, Oslo: Cappelen 2005, 142-162

- Joensen, Jóan Pauli (1975), *Færøske sluppfiskere*, Lund: CWK Gleerup 1975
- Joensen, Jóan Pauli (1982), *Fiskafólk. Ein lysing av føroyska húsarhaldinum i slupptidini*, Tórshavn 1982
- Joensen, Jóan Pauli (1985), *Folk og fisk. En studie over produktion og miljø i klipfiskeproduktionen på Færøerne*, Ålborg: Aalborg University Press 1985
- Joensen, Jóan Pauli (1987), *Fra Bonde til Fisker. Studier i overgangen fra bondesamfund til fiskersamfund*, Tórshavn: Føroya Fornminnasavn 1987
- Joensen, Jóan Pauli (1989), "Socio-Economic Transformation and the Growth of Faroese National Identity", *North Atlantic Studies* 1, 1989, 14-20
- Joensen, Jóan Pauli (2003), "Opfindelsen af det færøske folk, kultur og nation", i *De vestnordiske landes fælleshistorie, Inussuk – Arktisk forskningsjournal* 2, red. Daniel Thorleifsen, Nuuk 2003, 39-54
- Joensen, Pauli (2005), "Nye og traditionelle træk i færøsk madkultur", i Eldbjørg Fossgard (red.), *Nye og traditionelle trekk i nordisk matkultu.*, Voss: Vestnorsk kulturakademi 2005
- Joensen, Jóan Pauli (2005), "Borgarlig vígsla á føroyskum. Eitt klípi at leggja afturat føroyska málstrevinum", *Eyðvinur. Heiðursrit til Eyðun Andreassen*. red. Malan Marnersdóttir, Jens Cramer og Anfinnur Johansen, Tórshavn: Føroya Fróðskaparfelag, 2005
- Joensen, Jóan Pauli (2006), "Betydningen af den fælles koloniale fortid for nutidens fællesskab mellem Grønland, Island og Færøerne", i Andras Mortensen, Jón Th. Thór og Daniël Thorleifsen (red.), *København som Vestmordens hovedstad*, Nuuk: Forlaget Atuagkat ApS 2006
- Joensen, Jóan Pauli (red.), *Stjórnarskipan Føroya*, Tórshavn: Álit. Stjórnarskipanarnevndin 2006
- Nauerby, Tom (1996), *No Nation is an Island. Language, Culture, and National Identity in the Faroe Islands*, Århus: Aarhus University Press 1996
- Rasmussen, Petur Martin (1987), *Den færøske sprogrejsning med særligt henblik på kampen om færøsk som kirkesprog i national og partipolitisk betydning*, í Hoydølum: Annales Societatis Scientarium Færoensis Supplementum XIII, 1987
- Sørensen, Nils Arne (1998), "Storbritannien og det færøske selvstyre 1940-45", *Historie* 1998:2
- Sørensen, Nils Arne (2000), "Militære aspekter af den britiske besættelse af Færøerne 1940-45", *Historie* 2000:1, 45-54
- Thorsteinsson, Jákup (1990), *Et Færø som Færø. Studier i Færøernes forfatningsmæssige stilling i forhold til Danmark 1834-1852*, Århus: Aarhus University Press 1990
- Trads, David (2000), "Drømmen om frihed", *Morgenavisen Jyllands-Posten Indblik* 16.april 2000, 1
- Wylie, Jonathan (1987), *The Faroe Islands: Interpretations of History*, Lexington: The University Press of Kentucky 1987
- Wylie, Jonathan (1989), "The Christmas Meeting in Context: The Construction of Faroese Identity and the Structure of Scandinavian Culture", *North Atlantic Studies* I.1 1989, 5-13
- Wåhlin, Vagn (1989), "Faroese history and identity – national historical writing", *North Atlantic Studies* I.1, 1989, 21-33
- Wåhlin, Vagn a.o. (1994), *Mellem færøsk og dansk politik 1917-1920. Den parlamentariske Kommission, Fúlabók'en og Adressesagen i perspektiv 1917-1920*, Tórshavn og Århus 1994
- Østergård, Uffe, "Der Aufbau einer färöischen Identität – Nordisch, norwegisch, dänisch – oder färöisch?", C. Dipper u. R. Hiestand (Hrsg.), *Siedleridentität*, Frankfurt a. M.: Peter Lang Verlag 1995, 113-140